

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента Анни ВИННИК на дисертацію
Марти ЮРКІВ «Відповідальність за посягання на життя та здоров'я
працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України»,
представлену на здобуття ступеня
доктора філософії (081 – Право).**

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлено об'єктивною потребою підвищення рівня правового захисту працівників правоохоронних органів, що набуває критичного значення в умовах повномасштабної збройної агресії проти України та дії правового режиму воєнного стану. З огляду на те, що у цей період на працівників правоохоронних органів покладено додаткові специфічні функції — від здійснення стабілізаційних заходів на деокупованих територіях і фіксації воєнних злочинів до безпосередньої участі в обороні держави, ефективне виконання цих обов'язків неможливе без переосмислення кримінально-правової регламентації тих положень чинного законодавства, які покликані забезпечити належні умови для діяльності працівників правоохоронних органів.

Важливість представленого до захисту дослідження продиктовано не лише тим, що посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу в умовах війни характеризуються найвищим рівнем суспільної небезпеки, а й тим, що такі діяння є багатооб'єктними — вони завдають шкоди не тільки конкретному працівникові правоохоронного органу, а й безпосередньо підривають внутрішню безпеку, авторитет державної влади та стійкість системи правопорядку в державі загалом.

Актуальність окресленої проблематики посилюється й тим, що сучасний стан правової регламентації кримінальної відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу є недосконалим. Зокрема, кримінальне законодавство України містить чимало прогалин, оціночних понять та неузгодженостей кримінально-правових приписів, що негативно позначається

на стані правозастосовчої практики у цій категорії справах. Відтак, гостроти набирає і потреба в удосконаленні чинних норм Кримінального кодексу України у цьому питанні.

Усе це свідчить про безумовну актуальність та своєчасність обраної Мартою ЮРКІВ теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до напрямів науково-дослідної роботи факультету No 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України) Львівського державного університету внутрішніх справ «Відповідальність за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України» на період 2024–2027 рр. (номер державної реєстрації 0124U103819).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що представлена до захисту дисертація є першим комплексним дослідженням відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України, в якому системно досліджуються склади кримінальних правопорушень, якими передбачено відповідальність за вказані діяння, що дало змогу виокремити низку проблемних аспектів регламентації такої відповідальності, а також можливі напрями її удосконалення. Найбільш істотними результатами дослідження, які містять достатній рівень наукової новизни, є такі:

вперше:

– обґрунтовано доцільність виключення з Кримінального кодексу низки статей Особливої частини, якими передбачено відповідальність за посягання на життя та здоров'я спеціальних потерпілих. Зокрема, запропоновано виключити з положень КК України статті 112, 345, 3451, 346, 347, 3471, 348, 3481, 350, 352, 377, 378, 398, 399, 400, 405, 4351, 443;

– доведено необхідність доповнення складів окремих статей Кримінального кодексу України кваліфікуючою ознакою або окремою частиною статті «те саме діяння, вчинене щодо особи чи її близького родича у зв’язку з виконанням цією особою службового, громадського обов’язку або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації або з мотивів помсти за колишню таку діяльність» (п. 8 ч. 2 ст. 115, ч. 2 ст. 121, ч. 2 ст. 122, ч. 3 ст. 125, ч. 2 ст. 126, ч. 2 ст. 129, ч. 2 ст. 194, ч. 2 ст. 195 КК України);

– обґрунтовано доцільність передбачити у ст. 129 КК України відповідальність за погрозу насильством, відповідно диспозицію викласти у редакції «погроза насильством, вбивством, якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози»;

– запропоновано передбачити можливість застосування покарання у виді довічного позбавлення волі за готування або замах на злочини, пов’язані з умисним протиправним заподіянням смерті іншій особі, з відповідним внесенням змін до ч. 4 ст. 68 КК України;

удосконалено:

– визначення поняття «працівник правоохоронного органу» з урахуванням специфічних функцій, виконання яких безпосередньо впливає з передбачених законами чи підзаконними нормативно-правовими актами приписів;

– теоретичне бачення переліку складів кримінальних правопорушень з огляду на предмет дослідження, за які особа підлягатиме відповідальності за посягання на життя та здоров’я працівників правоохоронних органів. Відповідно визначено систему таких кримінальних правопорушень та акцентовано на розмежувальних ознаках їх складів;

– положення щодо караності умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу в напрямку посилення відповідальності за вчинення такого діяння, зважаючи на диспропорцію санкції ст. 345 в частині погрози знищення або пошкодження майна та санкції ст. 347 КК України, якою передбачено відповідальність за факт знищення чи пошкодження такого майна;

– визначення поняття «працівник правоохоронного органу», під яким пропонується розуміти службову особу державного органу, яка на законних підставах займає штатну посаду та відповідно до законодавства здійснює повноваження представника влади, реалізує функції, пов'язані із забезпеченням правопорядку, попередженням, виявленням та припиненням правопорушень, діючи виключно в межах наданих їй законом повноважень;

набули подальшого розвитку:

– погляди щодо стану дослідження відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України з акцентом на положення, які в доктрині кримінального права досліджені на достатньому рівні, є малодослідженими чи недослідженими взагалі;

– підходи щодо правил кваліфікації посягань на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу, розмежування ст.ст. 345 та 348 між собою та із суміжними складами кримінальних правопорушень (ст. 112, 115, 121–125, 126, 127, 129, 296, 342 тощо);

– погляди науковців щодо доцільності використання універсального «коефіцієнта» відповідальності за злочини проти публічних службовців, коли базова санкція за вбивство чи тілесні ушкодження підвищується на певну частку, у разі, якщо посягання вчинено щодо службовця у зв'язку з виконанням ним повноважень;

– положення про обов'язковий характер ознак суб'єктивної сторони, в тому числі її факультативних ознак (мети та мотиву) при кваліфікації посягань на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів та розмежування цих складів зі суміжними. Додатково обґрунтовано, що мотив, обумовлений зв'язком із правоохоронною діяльністю, – це може бути протидія виконанню службових обов'язків, прагнення зірвати або унеможливити таку діяльність, а також помста за неї. Водночас мета у цьому складі має більш виражений характер, оскільки термін «у зв'язку», закріплений у диспозиції статті 348 КК України, підкреслює

необхідність встановлення безпосереднього зв'язку між посяганням і службовою чи професійною діяльністю потерпілого;

- доктринальні положення щодо доцільності зниження віку кримінальної відповідальності, зокрема й за вчинення кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи;

- теоретичні напрацювання щодо хибності судової та правоохоронної практики в частині притягнення до кримінальної відповідальності за посягання на життя та здоров'я колишнього працівника правоохоронних органів за спеціальними статтями з огляду на буквальне тлумачення положень цих статей;

- теоретичні напрацювання щодо виокремлення типових проблемних аспектів регламентації відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів та практики застосування положень КК України в цій частині.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що за результатами виконаного дослідження наукові положення можуть бути використані:

- *у науково-дослідній діяльності*: основні положення роботи можуть стати теоретичним підґрунтям для подальшого вивчення питань, пов'язаних із кримінально-правовою відповідальністю за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України;

- *у правотворчості*: запропоновані шляхи вдосконалення кримінального законодавства України можуть бути враховані при підготовці змін і доповнень до КК України;

- *у правозастосовній діяльності*: розроблені рекомендації можуть бути використані компетентними органами під час вирішення питань, що виникають при кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних із посяганнями на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу;

– в освітньому процесі: під час вивчення навчальної дисципліни «Кримінальне право» та інших дисциплін кримінально-правового циклу, а також при підготовці підручників, навчальних посібників, методичної літератури.

Ступінь наукової обґрунтованості положень, висновків та пропозицій.

Аналіз тексту дисертації Марти ЮРКІВ дає підстави говорити про наукову обґрунтованість та достовірність отриманих в ході дисертаційного дослідження результатів.

Для досягнення мети дисертант використав комплекс загальнонаукових і спеціальних методів пізнання: *діалектичний* – під час вивчення поняття, змісту та значення кримінально-правової відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу, шляхом дослідження загальних положень доктрини кримінального права в їх єдності, протиріччях та діалектичному розвитку (усі розділи); *прагматичний* – є методологічним підґрунтям цього дослідження, адже застосовувався як конструктивний чинник пізнання кримінально-правової відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу (усі розділи); *логічного та категоріального аналізу* – у всіх частинах дослідження, зокрема в другому розділі з метою комплексного аналізу змісту об'єктивних і суб'єктивних ознак складів кримінальних правопорушень, а також для визначення їхнього концептуального та методологічного значення у межах досліджуваної проблематики; *герменевтики* – під час аналізу текстів чинного законодавства, що передбачає кримінальну відповідальність за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу, який дав можливість комплексно аналізувати правові норми, встановлювати нормативно-правові значення термінів, деконструювати зміст ключових понять та реконструювати їх контекстуальні взаємозв'язки з метою забезпечення правової визначеності та коректності застосування норм (усі розділи); *історичний* – дав змогу здійснити послідовне дослідження генези та трансформації правових норм, що

передбачають кримінальну відповідальність за посягання на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів (розділ 1); *порівняльно-правовий* – для зіставлення законодавства зарубіжних держав щодо кримінально-правової відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України, а також, зокрема, порівняння норм чинного КК України та Проекту нового КК України (підрозділи 1.2, 1.3, 3.1, 3.2); *аналізу та синтезу* – для ґрунтовного вивчення змісту та структури кримінально-правових норм, які регламентують відповідальність за протиправне та кримінально каране посягання на життя і здоров'я працівників правоохоронних органів (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4); *індукції та дедукції* – забезпечив комплексність дослідження, адже дозволив поєднати рух від конкретного до загального та від загального до конкретного, що дало змогу глибше розкрити проблематику та окреслити напрями вдосконалення кримінально-правового регулювання у сфері захисту працівника правоохоронного органу (підрозділи 1.1, 3.1, 3.2); *формально-юридичний* – для аналізу змісту нормативно-правових актів, які регламентують відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України (усі розділи); *логіко-семантичний аналіз* – для з'ясування та вирішення низки суперечливих та неоднозначних понять і тверджень (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2); *статистичний* – задля проведення аналітичного пошуку та відбору необхідної інформації про предмет дослідження, шляхом використання аналізу статистичних даних Офісу Генерального прокурора і Єдиного державного реєстру судових рішень (розділ 3); *тлумачення норм права* – використовувався як один із ключових інструментів для глибшого розуміння та правильного застосування кримінально-правових положень, що передбачають відповідальність за посягання на здоров'я або життя працівників органів правопорядку (усі розділи); *моделювання та прогнозування* – для визначення перспективи удосконалення кримінально-правового регулювання відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного

органу за кримінальним правом України та формування законодавчих новел задля вдосконалення чинного законодавства (усі розділи)

Оцінка змісту та оформлення дисертації дозволяє констатувати комплексність та системність рецензованої наукової праці. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які поділяються на вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 209 сторінок, із яких основний текст – 174 сторінки, список використаних джерел (164 найменування) – 21 сторінка.

Характеризуючи структуру дисертаційної роботи потрібно вказати на те, що вона відповідає нормативним вимогам, які ставляться до такого виду робіт; Текст дисертації викладений науковим стилем та українською мовою. Порухень академічної доброчесності у роботі не виявлено.

Структурні частини дисертації знаходяться у єдності та логічно пов'язані між собою. Висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, відповідають поставленій меті та завданням.

Повнота відображення наукових положень дисертації в опублікованих наукових працях. Кількість підготовлених наукових праць відповідає вимогам, встановленим для оприлюднення результатів дисертації. Дисертантка опублікувала п'ять наукових статей у наукових фахових виданнях України, які віднесені до категорії «Б», а також три праці апробаційного характеру.

Дискусійні положення та зауваження. Попри високий науковий рівень дисертаційного дослідження та, в цілому, відповідність рецензованої праці вимогам, які ставляться до робіт на здобуття ступеня доктора філософії, з огляду на складність досліджуваної проблематики, варто зупинитися на окремих її дискусійних положеннях.

1. Досліджуючи досвід іноземних держав, серед напрямів удосконалення чинного законодавства України дисертантка акцентує увагу на пропозиції уніфікації статусу потерпілого шляхом запровадження єдиного поняття «публічний службовець» або «представник публічної влади», до якого (за прикладом кримінального законодавства Угорщини) належали б усі працівники правоохоронних органів, а також інші носії владних повноважень.

Зазначена пропозиція характеризується високим науковим потенціалом, який доцільно було б реалізувати в межах наукової новизни цього дослідження шляхом концептуалізації та теоретико-правового обґрунтування змістовного наповнення категорій «публічний службовець» або «представник публічної влади».

Водночас у роботі простежується певна непослідовність у реалізації зазначеної дослідницької лінії. Так, у фінальних положеннях дисертаційного дослідження (зокрема у п. 9.2) здобувачка фактично залишається в межах чинної законодавчої парадигми, пропонуючи модернізацію таких традиційних категорій, як «службова особа» та «працівник правоохоронного органу». Зокрема, авторка наводить авторські дефініції вказаних понять та обґрунтовує доцільність доповнення статті 115 КК України відповідною приміткою.

У зв'язку з цим, під час публічного захисту хотілося з'ясувати чим обумовлений такий підхід здобувачки і чому висловлена нею пропозиція щодо уніфікації категоріального апарату не знайшла свого подальшого відображення та реалізації у фінальних висновках дисертаційної роботи?

2. Звертає на себе увагу те, що, детально реферуючи чинне законодавство України в частині вікових меж кримінальної відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу, здобувачка обмежується суто описовим (констатуючим) підходом. Зокрема, вона зазначає, що за посягання на життя працівника правоохоронного органу (ст. 348 КК України) та умисне заподіяння йому тяжкого тілесного ушкодження (ч. 3 ст. 345 КК України) відповідальність настає з 14-річного віку, тоді як за менш тяжкі склади (погроза або насильство без тяжких наслідків) — виключно з 16 років.

При цьому власного доктринального ставлення до існуючої диференціації вікових меж відповідальності у контексті підвищення рівня правового захисту працівників правоохоронних органів здобувачка не висловлює, що певною мірою збіднює теоретичне значення дослідження у цьому аспекті.

У зв'язку з цим, науковий інтерес викликають розгорнуті аргументи здобувачки щодо доктринальних переваг та ризиків потенційного зниження віку кримінальної відповідальності до 14 років за умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу тілесних ушкоджень (зокрема за ч. 2 ст. 345 КК України) в контексті посилення їхнього кримінально-правового захисту.

3. На сторінці 138 дисертаційної роботи її авторка зазначає, що проведений нею аналіз положень доктрини кримінального права, норм КК України, а також практики його застосування дав можливість виявити складнощі відмежування спеціальних складів кримінальних правопорушень між собою та їх розмежування із загальними посяганнями на життя, здоров'я, громадський порядок чи власність.

Однак у тексті дослідження не відображено ні самого перебігу, ні емпіричних результатів аналізу практики застосування розглядуваних кримінально-правових приписів. У зв'язку з цим вказаний аспект потребує додаткового роз'яснення та конкретизації під час публічного захисту.

Загальний висновок.

Дисертація Марти ЮРКІВ є завершеною працею, сформульовані в ній висновки та пропозиції мають елементи наукової новизни, а її результати – теоретичне та практичне значення. Робота відповідає вимогам, що затверджені наказом Міністерства освіти та науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а також Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 № 261 (із змінами) та Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення

разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка – ЮРКІВ Марта Тарасівна за результатами публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктор філософії зі спеціальності 081 Право.

Рецензент

**Доцент кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 1
(з підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України)
к.ю.н, доц.**

Анна ВИННИК